

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Lepidoptera (fjärilar), **Familj:** Tineidae (äkta malar), **Släkte:** *Trichophaga*, **Art:** *Trichophaga tapetzella* - tapetmal (Linnaeus, 1758) **Synonymer:** *Phalaena tapetzella* Linnaeus, 1758

Kännetecken

En mal med karakteristiskt utseende. Numera är tapetmal förmodligen försvunnen från Sverige, men vid enstaka tillfällen har den påträffats som tillfällig besökare.

Vingspann 15–22 mm. De hårlika fjällen på huvudet är vita på hjässan men ibland finns en del bruna, hårlika fjäll vid sidorna. Framvingen är i de inre två femtedelarna mörkbrun med svag vattring. Gränsen till det yttre, ljusa partiet är skarp och sned, något mindre distinkt vid vingens framkant där det mörka är utdraget utåt. Det vitaktiga fältet är genomsatt av svaga, gulvita eller vitgrå strimmor och fläckar, varav en rund skuggfläck på diskfältets ytterkant är tydligast. Vid spetsen finns oftast ett teckningsmönster i form av tre punkter som bildar en liksidig triangel. Den yttersta av punkterna är stor och suddig medan de båda inre är mindre, står snett över varandra och är distinkta. Mitt på framvingens bakkant syns vanligen också en liten, mörkbrun punkt. Teckningen i det vita området kan variera en del. Fransarna är gräddfärgade men kring spetsen gråbruna. Bakvingen är brungrå, ljusare mot basen, och fransarna är tydligt kortare än bakvingens största bredd. I allmänhet är arten svår att skilja från spybollsmal *Trichophaga scandinavella*, men genitalierna är olika.

Larven är vit med brunt huvud och brun nackplåt.

Genitalier: Både han- och hongenitalierna är mycket lika dem hos *T.?scandinavella*. Hos hanen skiljer sig tapetmal från *T.?scandinavella* genom att genitalklaffen avslutas i en trubbig spets och saknar utbuktning på undersidan. Vinculum har en långt utdragen, kraftig saccus som är längre än genitalklaffen. Hos honan är sterigma som en tunn hinna utan någon tydlig struktur. Antrum är sklerotiserat och har formen av ett långsträckt champagneglas eller en på mitten utvidgad cylinder.

Utbredning och status

Tapetmal var förr förmodligen en trogen följeslagare till människan. Wallengren (1875) rapporterade den från Skåne, Blekinge, Småland, Östergötland, Västergötland, Öland, Gotland, Uppland och Lappland. Han nämnde också fynd i Finnmark i Norge. Alla dessa fynd gjordes troligen inomhus då insamling med ljus ute i naturen inte förekom på 1800-talet. Benander (1946) angav arten från Skåne, Blekinge, Halland, Småland, Öland, Gotland, Gotska Sandön, Östergötland, Västergötland, Södermanland, Uppland, Dalarna och Torne lappmark. Flera av dessa fynd, åtminstone de i norr, var troligen egentligen spybollsmal *Trichophaga scandinavella*. De senaste, svenska fynden gjordes på Gotska Sandön 1972 och 1973, men redan 1932 hade arten upptäckts på ön, även om detta kan ha varit en individ av *T.?scandinavella*, då beläggsexemplar inte har kunnat kontrolleras. Det sista fastlandsfyndet härrör från Guldheden i Göteborg, där en individ hittades 1954. I samband med upptäckten av *T.?scandinavella* finns det skäl att ifrågasätta en del av de äldre fynden, och kvar står då bara säkert förekomst från sju olika platser/områden i Sverige. Populationerna i övriga Europa har på samma sätt som i Sverige kollapsat under det senaste halvsekle. I Danmark är arten känd från större delen av landet, dock inte västra Jylland. Under 1980- och 90-talet ”odlades” den där i ett rävskein, som vandrade från samlare till samlare. I Norge har den sammanlagt rapporterats från sju olika distrikt medan den i Finland bara har påträffats i Egentliga Finland, Nyland, Södra Tavastland och Åland. Arten är i övrigt spridd i den nordliga tempererade zonen runt hela jorden.

Ekologi

I norra Europa finner man tapetmal uteslutande inomhus, dock sällan i normalt uppvärmda utrymmen utan i måttligt varma uthus o.d. Den kan där påträffas som fullbildad fjäril under sommaren (maj–augusti). Larven livnär sig av olika animaliska material som hår, fjädrar, pälsverk och ylle samt möjligen vegetabiliska material. Förr angrep den textiltapeter av ylle, därav namnet tapetmal. Liksom övriga äkta malars larver lever larven i ett rör, som den har vävt av silkestrådar och klätt med exkrementer.

Tapetmalen är i Sverige beroende av inomhusklimat och var förr en mänsklig följeslagare. Den har i andra europeiska länder påträffats i djurpälsar, lagrade ullvaror och i fågelbon, bl.a. i bo av tornuggla *Tyto alba*. Den har också setts i lagrad fågelguano.

Hot

Populationer av tapetmal kan lätt försvinna vid städning av ullvaror och pälsverk som hängt eller legat länge i ett uppvärmt utrymme.

Åtgärder

Om arten på nytt påträffas i landet bör man försöka bevara beståndet genom att låta den få lämpligt substrat på lämpligt ställe.

Övrigt

Namngivning: *Trichophaga tapetzella* (Linnaeus, 1758). Originalbeskrivning: *Phalaena (Tinea) tapetzella*. Systema Naturae, 10:e upplagan. 1: 536.

Etymologi: *tapetzella* = oklar etymologi – möjligen ung. den lilla tapetseraren; tapete, tapetum (lat.) = tapet, kanske tillverkade av djurfibrer, ett av larvens födoval; diminutivsuffixet -ellus (lat.).

Uttal: [Trikófaga tapetsélla]

Litteratur

Buhl, O., et al. 1995. Fund af småsommefugle fra Danmark i 1994. – *Ent. Meddr.* 63(3): 61–74.

Faucheux, M.J. 1996. Sensilla on the ovipositor of the carpet moth, *Trichophaga tapetzella* L. (Lepidoptera: Tineidae). – *Nota lepid.* 18(3/4): 193–201.

Jalava, J. & Kyrki, J. 1980. Notes on the taxonomy and distribution of western Palaearctic *Trichophaga* species (Lepidoptera, Tineidae). – *Notulae Entomologicae* 60: 107–110.

Petersen, G. 1969. Beiträge zur Insekten-Fauna der DDR: Lepidoptera – Tineidae. – *Beitr. Ent.* Bd 19, H. 3/6: 311–388.

Svensson, I. 1980. Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1979. – *Ent. Tidskr.* 101: 75–86.

Författare

Bengt Åke Bengtsson & Göran Palmqvist 2008 (Kännetecken, Ekologi och Utbredning) och Bengt Å. Bengtsson 2002 (Naturvårdsinformation; Hot och Åtgärder och tillägg till Ekologi).